

A komikumba belefojtott tragikum

Az Újvidéki Színház *A patkányok* című előadásáról

Bevallom, túlzott elvárásokkal ültem be az Újvidéki Színház *A patkányok* című előadásának bemutatójára. A túlzott elvárásaimat pedig kétségkívül a rendező, Alföldi Róbert személye táplálta. Hiszen Alföldi nemcsak a legismertebb magyarországi rendező, hanem az egyik legjobb is. Pedig a sztárság és a szakmai tudással fölverte tehetség nem föltétlenül esnek egybe, sőt, egyre törvényszerűbb, sajnos, hogy e két tulajdonság nem jár párban.

Nagy durranásra számítottam tehát, de ez a nagy durranás elmaradt.

Gerhart Hauptmann 1911-ben íródott drámája egy berlini bérkaszárnnyában játszódik. A cselekmény középpontjában Johnné, egy építőmester felesége áll, akit semmi más nem foglalkoztat, csak az, hogy gyereket szeretne. Johnék első gyermeke meghalt, az újabb gyermekáldás elkerüli őket, ezért az asszony titkos alkut köt egy megesett cselédlánnyal, hogy sajátjaként neveli fel születendő kisfiát. Johnné néhány hetes boldogságának az vet véget, hogy a leányanya visszajön a gyermekért, de ekkor ő már mindenre el van szánva, így a tragédia elkerülhetetlen.

A patkányokat ritkán játsszák, legalábbis a mi vidékünkön nem nevezhető közkedvelt és több helyütt is műsorra tűzött darabnak. Pedig egy jól fölépített naturalista tragikomédiáról van szó, mely – ha a felszínen nem is – a mélystruktúrájában megfeleltethető a klasszikus, jól bevált drámai formának. Tehát, úgy is mondhatjuk, minden adott volt: egy kiváló rendező, egy ragyogó társulat, egy naturalizmusával és társadalomkritikai vonulatával a mai korszellemmel tökéletesen összhangba hozható darab – a végeredmény mégsem lett lenyűgöző, borzongató vagy katartikus.

Elsősorban nem szakmai problémáim vannak az előadással, hanem koncepcionálisak. A komikus vonulat karikatúraszerű ábrázolásmódjával megfojtotta a tragikumot. Az előadás próbáiról készült naplóban olvastam, hogy a rendező úgymond „rajzfilmet” akart kihozni a darabból, vagyis megpróbálta elnagyolt, furcsán mozgó, harsány figurákkal teletűzdelni a produkciót. Ami egyfelől nem sikerült, másfelől, ha sikerült is volna, ezzel a tragikus történettel – melyben csecsemőhalál, meddőség, betegség, mélyszegénység, kegyetlenség, gyilkosság és kiszolgáltatottság kéz a kézben jár – egyszerűen nem korrespondeál.

Számomra úgy tűnt, hogy a színészek sem igazán tudtak mit kezdeni ezzel a rendezői utasítással, hogy „le kell menni rajzfilmfigurába”. Nem a színész játékát, hanem a színész magára erőltetett figuráját minősítem, amikor azt mondom, hogy Banka Livia a színidirektor asztmás feleségeként összevissza – és következetlenül – hörgött csak, Balázs Áron Harro Hassenreuterjéből a lehető legváratlanabb helyzetekben tört fel holmi idétlen röhögés, Sirmer Zoltán Erich Spittája pedig hiteltelen volt egyik pillanatban még csetlő-botló teológusjelöltként, a másikkban már a kiskorú barátnőjét taperoló udvarlóként.

Két kompakt és emellett kiváló színészi alakítást tudnék megnevezni: Krizsán Szilviáét és Mészáros Árpádét.

Örültem, hogy Krizsánt végre főszerepben láthatjuk, hiszen színészi kvalitásai erre mindenképpen hivatottá teszik. Johnné asszony karakterére nagyon jól rátalált: az agresszívból nyájasba történő átmenetet, az elmeháborodottság és a tiszta szellem közötti váltásokat hibátlanul játszotta el. Jó lett volna, ha a hirtelen fényváltások és a sejtelmes hangeffektusok következetesen végigkísérik ezeket a pillanatokot, de ez sajnos nem történt meg, pedig – ahol voltak – semmit se vettek el a színészi alakításból, sőt.

Mészáros Árpádnak ez volt az első színpadra lépése, mióta az Újvidéki Színházhoz szerződött, és – mondhatjuk – remekül debütált. A becsületes, szigorú és rideg John úr szerepében láthatta a közönség.

Már ha láthatta. Ugyanis a színészeket gyakran kitakarta a díszlet egyik-másik oszlopa. Történt olyan is, hogy a szövegét mondó színész hosszú másodpercekig háttal állt a közönségnek, arcjátékából tehát semmit sem láthatunk. A díszlet – Zöldy Z. Gergely munkája – egyébként is meglehetősen funkcionálatlan volt. Nem volt képes érzékeltetni a helyszínváltásokat, így aztán a közönség nem igazán tudhatta, hogy mikor járunk épp a kacatokkal teli padláson és mikor Johnék lakásában, hiszen az ötfelvonásos írott mű kétfelvonásúra redukált előadásának mindkét felvonásában ugyanaz a vízszintesen kettéosztott színpadkép tárult elénk. Márpedig a helyszínváltásnak igencsak nagy jelentősége van a történetben.

Ami igazán meglepett, hogy Alföldi – egy-két apró lelemény és a már említett karikatúraszerű ripacskodás kivételével – szinte egyáltalán nem tett hozzá semmit a darabhoz. A szövegből is csak annyit húztak, hogy az eredeti mű cselekményének íve ne sérüljön nagyon. Az a személyes pecsét hiányzik tehát *A patkányok* újvidéki előadásából, amelyről méltán zengnek ódákat a kritikusok egy-egy Alföldi-rendezés kapcsán.